

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของท้องถิ่นคลองพระอุดม อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี

Community Based Tourism Management at Khlong Phra Udom Pak Kret District,
Nonthaburi Province

ดร.สุธี แก้วเขียว¹

¹มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

ABSTRACT

This study has aimed: (1) to study the context of tourism management, (2) to organize tours and activities with the participation of the local community, and (3) to assess the impact and management of tourism in Khlong Phra Udom community. Data was collected using document study, in-depth interview, and analysis of conceptual information from policy level executives of the tourism business association of Nonthaburi province, local administrators in the district, local community, business operators, and those involved in tourism of Khlong Phra Udom. A forum was organized for local communities and stakeholders to review the concept information and travel route of Khlong Phra Udom with the participation of the local community. The research found that the area of Khlong Phra Udom has a long history. Interesting characteristics of the area is outstanding as a tourist attraction because of its natural and cultural resources. There are educational and natural learning activities. Two routes are available: land and water routes. The results of tourism impact assessment showed that the community benefits from selling local products which are properly prepared.

Keywords: Management; Community-Based Tourism

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาสภาพบริบทของการจัดการท่องเที่ยว (2) จัดทำเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น และ (3) ประเมินผลกระทบและการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนคลองพระอุดม เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ผู้นำเชิงลึก และศึกษาข้อมูล แนวคิด จากผู้บริหารระดับนโยบาย จากสมาคมธุรกิจการท่องเที่ยวจังหวัดนนทบุรี ผู้บริหารท้องถิ่นในอำเภอ ชุมชนท้องถิ่น ผู้ประกอบการธุรกิจและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวคลองพระอุดม และจัดเวทีประชุมให้ชุมชนท้องถิ่นและผู้เกี่ยวข้องได้ตรวจสอบข้อมูล แนวคิด และจัดทำเส้นทางการท่องเที่ยว

ของพื้นที่คลองพระอุดม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น สรุปลักษณะและวิเคราะห์ข้อมูล ผลการวิจัยพบว่าพื้นที่คลองพระอุดมมีประวัติความเป็นมายาวนาน น่าสนใจ ลักษณะของพื้นที่มีความโดดเด่นเหมาะสมเป็นแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากมีทรัพยากรทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมที่ผสมผสานกันได้อย่างเหมาะสมกับการจัดทำเส้นทางท่องเที่ยว 2 เส้นทาง คือ เส้นทางบกและเส้นทางน้ำ ประกอบกับกิจกรรมการศึกษาเรียนรู้ทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม และผลการประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยวพบว่า ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการขยายผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น มีการจัดระเบียบและมีความสะอาดมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: การจัดการ; การท่องเที่ยวโดยชุมชน

บทนำ

การท่องเที่ยวในปัจจุบัน ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากภาครัฐและองค์กรต่างๆ โดยเฉพาะการท่องเที่ยวในแหล่งทรัพยากรของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้ท้องถิ่นได้รู้คุณค่า ตระหนักเห็นความสำคัญของทรัพยากร เกิดความรักความห่วงแหน พัฒนาไปสู่การอนุรักษ์ฟื้นฟูและพัฒนาทรัพยากรของท้องถิ่น เนื่องจากการท่องเที่ยวก่อให้เกิดผลประโยชน์แก่ประเทศชาติทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม รวมทั้งสร้างรายได้หลักที่สำคัญให้แก่ประเทศ และมีความสอดคล้องกับการพัฒนาในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ประเทศไทยจะต้องเผชิญกับกระแสการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทั้งภายนอกและภายในประเทศที่ปรับเปลี่ยนเร็วและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เป็นทั้งโอกาสและความเสี่ยงต่อการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะการเป็นประชาคมอาเซียนในปี 2558 จึงจำเป็นต้องนำภูมิคุ้มกันที่มีอยู่พร้อมทั้งเร่งสร้างภูมิคุ้มกันในประเทศให้เข้มแข็งขึ้นมาใช้ในการเตรียมความพร้อมให้แก่คน สังคม และระบบ

เศรษฐกิจของประเทศให้สามารถปรับตัวรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม สามารถพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าต่อไปเพื่อประโยชน์สุขที่ยั่งยืนของสังคมไทยตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560, ออนไลน์) และผลจากระบบเศรษฐกิจ ทำให้พฤติกรรมการท่องเที่ยวของคนไทยเปลี่ยนเป็นเน้นเที่ยวระยะใกล้มากขึ้น ทำให้ปัจจุบันนักท่องเที่ยวที่เป็นชาวไทยส่วนใหญ่เดินทางท่องเที่ยวด้วยตนเอง (ชวัลนุช อุทยาน, 2560, ออนไลน์) โดยอาศัยข้อมูลจากการสื่อสารทางระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต คำบอกเล่าของผู้คน รวมทั้งการประชาสัมพันธ์ทางด้านต่างๆ และนักท่องเที่ยวที่เป็นชาวต่างชาติ มีทั้งเดินทางท่องเที่ยวด้วยตนเองและใช้บริการของบริษัทนำเที่ยวที่เป็นโปรแกรมสำเร็จรูป

ชุมชนท้องถิ่นหลายแห่งเป็นสถานที่ที่มีความหลากหลาย มีคุณค่าทั้งทางสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต ประเพณี สามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยว แหล่งศึกษา

แหล่งเรียนรู้ แหล่งฝึกประสบการณ์ของนักเรียน นักศึกษา กิจกรรมการท่องเที่ยวทำให้เกิดความร่วมมือกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลายฝ่ายทั้งระหว่าง องค์การภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชนท้องถิ่น การท่องเที่ยวที่ผ่านมาสามารถส่งผลดีในทางบวก ก่อให้เกิดประโยชน์ สร้างรายได้สร้างงาน สร้างชื่อเสียงให้สังคมประเทศชาติ แต่ผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวทำให้ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมเสียหาย วิถีวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น บางแห่งได้ถูกทำลาย ผลประโยชน์ส่วนใหญ่ตกแก่ กลุ่มคนบางกลุ่ม ชุมชนที่เป็นเจ้าของท้องถิ่นจริง ไม่ได้ผลประโยชน์หรือได้ผลประโยชน์จากการที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมในพื้นที่น้อยมาก ทำให้ชุมชนท้องถิ่น หรือเจ้าของพื้นที่ หรือเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวของท้องถิ่นที่เป็นสมบัติส่วนรวมขาดแรงจูงใจ องค์การท้องถิ่นไม่เห็นความสำคัญ ขาดการผลักดันและการสนับสนุน หากไม่มีการวางแผน แก้ไขปัญหา ส่งเสริม สนับสนุน หรือชุมชนไม่เห็นว่าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ อาจทำให้สูญเสียทรัพยากรอันมีคุณค่าของชาติและของชุมชนท้องถิ่น โดยยากที่จะฟื้นฟูและแก้ไขปัญหา

คลองพระอุดม จังหวัดนนทบุรี มีวัฒนธรรม ภูมิปัญญา วิถีชีวิตของชาวไทย จีน และมอญ พิพิธภัณฑสถานที่มีวัดอุโบสถอายุเก่าแก่ ดังนั้น ผู้นำชุมชนและผู้บริหารท้องถิ่นจึงมีความต้องการพัฒนาพื้นที่คลองพระอุดมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว แหล่งศึกษาเรียนรู้ของนักเรียน นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป ซึ่งการพัฒนาพื้นที่ให้ได้ผลเป็นรูปธรรมและเกิดประโยชน์กับชุมชนท้องถิ่นนั้น การจัดให้มีการท่องเที่ยวในพื้นที่ การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่

เกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นเป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้มีความตระหนัก ตื่นตัว และที่สำคัญเกิดประโยชน์กับชุมชนท้องถิ่นอย่างแท้จริง เนื่องจากงานวิจัยเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของท้องถิ่นคลองพระอุดม อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เป็นการศึกษาที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนคลองพระอุดม

วัตถุประสงค์การศึกษา

1. เพื่อศึกษาสภาพบริบทของการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่คลองพระอุดม
2. เพื่อจัดทำเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวคลองพระอุดม จังหวัดนนทบุรีโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น
3. เพื่อประเมินผลกระทบและการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนคลองพระอุดม

รูปแบบและวิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. การจัดทำข้อมูลการท่องเที่ยวในพื้นที่คลองพระอุดม โดยการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพดังนี้
  - 1.1 ศึกษาข้อมูลบริบททั่วไปของพื้นที่คลองพระอุดม จากการค้นคว้าเอกสาร และจากการสัมภาษณ์จากผู้บริการ ชุมชน และผู้เกี่ยวข้อง
  - 1.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยการศึกษาข้อมูลทรัพยากรเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในพื้นที่นโยบายเกี่ยวกับการท่องเที่ยว โดยใช้แบบสัมภาษณ์

1.3 จัดเวทีประชุม นำเสนอข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ระดมความคิด อภิปราย ให้ชุมชนท้องถิ่นและผู้เกี่ยวข้องได้ตรวจสอบข้อมูล และจัดทำเส้นทางท่อกึ่งที่เกี่ยวข้องของพื้นที่คลองพระอุดม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นเพื่อยืนยันความเที่ยงตรงและการรับรองข้อมูล

2. การจัดทำเส้นทางท่อกึ่งในพื้นที่คลองพระอุดม ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษา ดังนี้

2.1 ผู้วิจัยได้เข้าสำรวจสถานที่ เส้นทางร่วมกับชุมชนท้องถิ่น ซึ่งการสำรวจสถานที่ที่เป็นแหล่งทรัพยากรการท่อกึ่งศึกษาในพื้นที่และเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่ร่วมกับชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้เห็นสภาพความเป็นจริง และบันทึกภาพและข้อมูลการสังเกตไว้

2.2 จัดเวทีประชุมโดยการมีส่วนร่วมของผู้บริหารท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และผู้เกี่ยวข้องนำผลจากข้อสรุปจากเวทีประชุม มาวิเคราะห์เพื่อจัดทำเส้นทางท่อกึ่งและกิจกรรมการท่อกึ่งและเพื่อตรวจสอบและรับรองความถูกต้อง

3. ประเมินผลกระทบและการจัดการท่อกึ่งโดยชุมชนคลองพระอุดม โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้บริหารท้องถิ่นและผู้นำชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบและการจัดการท่อกึ่งของชุมชนคลองพระอุดม

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การจัดทำข้อมูลการท่อกึ่งในพื้นที่คลองพระอุดม ประชากรและกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยบุคคล 2 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มประชาชนในพื้นที่คลองพระอุดม คือกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants) ประชาชนและผู้นำชุมชนที่เป็นตัวแทนชุมชน ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่คลองพระอุดม อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี จำนวน 6 หมู่บ้าน ได้ขนาดของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 31 คน

2. ผู้บริหารระดับนโยบาย จากสมาคมธุรกิจการท่อกึ่งจังหวัดนนทบุรี ผู้บริหารท้องถิ่นในอำเภอพื้นที่คลองพระอุดม อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ได้ขนาดของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 10 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเรื่องการจัดการท่อกึ่งโดยชุมชนของท้องถิ่นคลองพระอุดม อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มผู้บริหารชุมชนระดับนโยบาย และผู้นำชุมชนที่สำคัญ

สำหรับผู้บริหารและผู้นำชุมชนที่เป็นตัวแทนชุมชนได้จัดเวทีประชุมเรื่องนโยบายการพัฒนาแหล่งท่อกึ่งคลองพระอุดม และตรวจสอบความถูกต้องเพิ่มเติมและแก้ไขข้อมูลในหัวข้อ ต่อไปนี้ (1) ความเหมาะสมของพื้นที่ในการเป็นแหล่งท่อกึ่ง (2) แหล่งท่อกึ่งที่สำคัญ (3) การมีส่วนร่วมของชุมชน (4) กิจกรรมการท่อกึ่งที่เหมาะสมกับพื้นที่ (5) เส้นทางท่อกึ่งที่เหมาะสม (6) ผลิตภัณฑ์ที่ควรได้รับการส่งเสริม และ (7) แหล่งที่พักค้างคืน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล มีวิธีดำเนินการเพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วนดังนี้

1. ศึกษาเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องข้องกับงานวิจัย ได้แก่ เอกสารทางวิชาการ ข้อมูลจากระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

2. ลงพื้นที่สัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย โดยติดต่อกับผู้นำชุมชน ประชาสัมพันธ์ และขอความร่วมมือจากชุมชนในการตอบแบบสัมภาษณ์

3. สัมภาษณ์คนสำคัญที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่ม ประชาชนชาวบ้าน และผู้เกี่ยวข้อง

4. บันทึกข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว หรือทรัพยากรการท่องเที่ยว และสถานที่สำคัญในพื้นที่ โดยการนำทางของผู้นำชุมชน

5. วิธีการจัดเวทีประชุม โดยการจัดเวทีรวมทั้ง 6 หมู่บ้าน เพื่อนำเสนอข้อมูลจากการสอบถามสัมภาษณ์ เพื่อให้ชุมชนทั้งผู้นำแบบเป็นทางการ ผู้นำแบบไม่เป็นทางการ ชาวบ้านได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ การปรับปรุง และร่วมกันสรุปเพื่อให้ได้ข้อมูลเส้นทางการท่องเที่ยว

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ผู้วิจัยดำเนินการดังต่อไปนี้

1. นำแบบสัมภาษณ์ที่ได้รับมาตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของข้อมูล ทำการวิเคราะห์ แล้วนำผลที่ได้มาพรรณนาวิเคราะห์

2. นำข้อมูลที่ได้แล้วมาทำการตรวจสอบความถูกต้อง และความสมบูรณ์อีกครั้งหนึ่งโดยการจัดเวทีประชุม แล้ววิเคราะห์ตามประเด็นโจทย์วิจัย ตีความหมาย และสรุปผลการวิจัยแล้วรายงาน

ผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ และมีภาพประกอบบางตอน

สรุปผลการวิจัย

ส่วนที่ 1 สภาพบริบทของการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่คลองพระอุดม

จากการวิจัยในครั้งนี้พบว่า สภาพบริบทของการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่คลองพระอุฒมนั้น มีศักยภาพเพียงพอต่อการจัดการท่องเที่ยว โดยสรุปจากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ระบุว่า คลองพระอุฒมมีสภาพพื้นที่ที่เป็นธรรมชาติไม่ไกลจากกรุงเทพมหานคร คนในพื้นที่บางส่วนยังคงมีอาชีพแบบดั้งเดิมคือทำสวน ทำไร่ ยังใช้ชีวิตผูกพันกับลำคลองพระอุฒม เช่น ใช้อาบน้ำ และประโยชน์อื่นๆ มีวัดที่สำคัญ หลายวัด ล้วนแล้วแต่มีความผูกพันกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น กล่าวคือ วัดสะพานสูง วัดโปรดเกษ วัดทองคั้ง วัดปากคลองพระอุฒม วัดบางจาก และวัดอินทาราม เป็นต้น ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวนี้สามารถจัดกิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

ส่วนที่ 2 การกำหนดเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลคลองพระอุฒม

ในการกำหนดเส้นทางท่องเที่ยววันนั้น ชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้ร่วมกันกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวเป็น 2 เส้นทาง โดยใช้เวลาในการท่องเที่ยวเพียงวันเดียว ได้แก่

1. เส้นทางท่องเที่ยวทางบก มีดังนี้

ลำดับ	สถานที่	กิจกรรม
1	วัดสะพานสูง	ไหว้พระเกจิอาจารย์ที่มีชื่อเสียงของวัด เที่ยวชมตลาดนัด เลือกซื้อผลไม้ตามฤดูกาลในวันหยุดเสาร์-อาทิตย์งานหัตถกรรมภูมิปัญญาของท้องถิ่น และเที่ยวงานประจำปี
2	วัดโปรดเกษ	สักการะรอยพระพุทธรูปหินชนมธรรมชาตริมน้ำ ไหว้พระและชมโบราณสถานของวัด
3	วัดทองคู้ง	ไหว้พระในโบสถ์ ชมโบราณสถานของวัด และบ้านเก่าริมคลอง ชมทัศนียภาพหน้าอุโบสถ
4	วัดปากคลองพระอุดม	ไหว้พระในอุโบสถเก่าชมทัศนียภาพคลองพระอุดมริมแม่น้ำเจ้าพระยา ประเพณีตักบาตรทางเรือ ชมพันธุ์ไม้โบราณ ชมทัศนียภาพแม่น้ำเจ้าพระยา และเกาะเกร็ด
5	วัดบางจาก	ไหว้พระใหญ่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ลอดพระใหญ่ ไหว้พระเกจิอาจารย์ ชมพิพิธภัณฑ์ ชมพุทธอุทยาน ลอดอุโบสถ ปล่อยลัดวี และไหว้พระราหู

2. เส้นทางท่องเที่ยวทางเรือ มีดังนี้

ลำดับ	สถานที่	กิจกรรม
1	วัดสะพานสูง	ลอดสะพานวัดสะพานสูงให้อาหารปลาหน้าวัด ไหว้พระเกจิอาจารย์ที่มีชื่อเสียงของวัด เที่ยวชมตลาดนัด เลือกซื้อผลไม้ตามฤดูกาล งานหัตถกรรมภูมิปัญญาของท้องถิ่น ในวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ และเที่ยวงานประจำปี
2	วัดโปรดเกษ	ชมทัศนียภาพริมคลองระหว่างวัดสะพานสูงและวัดโปรดเกษ สักการะรอยพระพุทธรูปหินชนมธรรมชาตริมน้ำ ไหว้พระ และชมโบราณสถานของวัด
3	วัดทองคู้ง	ชมทัศนียภาพหน้าอุโบสถไหว้พระในโบสถ์ ชมโบราณสถานของวัด และบ้านเก่าริมคลอง
4	วัดปากคลองพระอุดม	ไหว้พระในอุโบสถเก่าชมทัศนียภาพคลองพระอุดมริมแม่น้ำเจ้าพระยา ประเพณีตักบาตรทางเรือ ชมพันธุ์ไม้โบราณ ชมทัศนียภาพแม่น้ำเจ้าพระยา และเกาะเกร็ด
5	วัดบางจาก	ไหว้พระใหญ่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ลอดพระใหญ่ ไหว้พระเกจิ อาจารย์ ชมพิพิธภัณฑ์ ชมพุทธอุทยาน ลอดอุโบสถ ปล่อยลัดวี และไหว้พระราหู
6	คลองพระอุดม	ชมทัศนียภาพ เส้นทางย้อนกลับจากวัดบางจากไปที่วัดสะพานสูง

ส่วนที่ 3 ประเมินผลกระทบและการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนคลองพระอุดม

การประเมินผลกระทบและการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนคลองพระอุดมพบว่า เคยมีการวางแผนจัดการท่องเที่ยวทางเรือ โดยใช้เรือพายเรือปั่น มีการวางแผนและประชุมโดยชุมชนมีส่วนร่วม การจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่คลองพระอุดมที่มีอยู่นั้น ยังไม่ประสบความสำเร็จ และยังไม่สามารถดำเนินการต่อเนื่องได้ นับจากปี พ.ศ. 2554 ตั้งแต่ที่มีปัญหาน้ำท่วมใหญ่ที่ผ่านมานอกจากนี้ยังมีปัญหาเกี่ยวกับ ปัญหาน้ำเค็ม ผักตบชวา ปัญหายุขะที่มีมากขึ้น ความร่วมมือของคนในพื้นที่ ประกอบกับมีประชากรนอกพื้นที่มาอยู่อาศัยจำนวนมาก และในเรื่องกลไกการจัดการท่องเที่ยววนั้น ชุมชนท้องถิ่นยังขาดองค์ความรู้ในการจัดการท่องเที่ยว ได้แต่พยายามหาวิธีให้พื้นที่ในชุมชนคลองพระอุดมเป็นพื้นที่ท่องเที่ยว ประกอบกับหน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลคลองพระอุดมได้มีนโยบายในการจัดพื้นที่บริเวณวัดสะพานสูง วัดโปรดเกษ ให้เป็นตลาดน้ำเพื่อกระตุ้นให้มีการท่องเที่ยวอีกทางหนึ่ง พร้อมทั้งปรับเส้นทางเข้าพื้นที่ให้มีความสะดวกมากขึ้นกว่าแต่ก่อน

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของท้องถิ่นคลองพระอุดม อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

ประเด็นสภาพบริบทของการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่คลองพระอุดม

ในการพิจารณาเลือกพื้นที่คลองพระอุดม อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ให้เป็นพื้นที่เพื่อจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนท้องถิ่นคลองพระอุดม เพื่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาชุมชนโดยชุมชนอย่างต่อเนื่อง และเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืน มีรูปแบบการบริหารจัดการโดยชุมชน การแก้ปัญหาโดยชุมชน ภายใต้แนวคิดการเป็นเจ้าของร่วมกัน รับผิดชอบร่วมกัน รับผิดชอบต่อร่วมกัน รับผิดชอบต่อร่วมกัน เพราะพื้นที่คลองพระอุดมมีความสมบูรณ์ทั้งในด้านธรรมชาติ กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงถึงศิลปวัฒนธรรมของชุมชนได้อย่างดีมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถ่ายทอดผ่านทางวิถีการดำเนินชีวิต อาหารการกิน ความเชื่อแบบดั้งเดิมตลอดจนถึงภาษา และมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนาน สอดคล้องกับ อุไรวรรณ ไทรชมภู (2547) ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเพื่อชุมชนบางกะเจ้า: ศึกษาเฉพาะกรณี ตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งพบว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยวของตำบลบางน้ำผึ้งมีทรัพยากรการท่องเที่ยว ด้านธรรมชาติ ด้านวัฒนธรรมที่ประกอบด้วยศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และประวัติศาสตร์ มีความเก่าแก่ มีเอกลักษณ์ น่าประทับใจ ดึงดูดใจ จากการส่งเสริมให้มีแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสามารถพัฒนาได้ด้วยตนเอง

ประเด็นจัดทำเส้นทางและกิจกรรมการ ท่องเที่ยวคลองพระอุดม จังหวัดนนทบุรี โดย การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

การกำหนดเส้นทางและกิจกรรมท่องเที่ยว
คลองพระอุดม จังหวัดนนทบุรี โดยการมีส่วนร่วม
ของชุมชนท้องถิ่น ถือว่าเป็นการนำเอาศักยภาพของ
พื้นที่และศักยภาพด้านการบริหารจัดการของชุมชน
เอง ในการกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวที่มีความสำคัญ การกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่
สอดคล้องกับพื้นที่ โดยพิจารณาเอาจุดแข็งของ
วัฒนธรรมชุมชนแต่ละแห่งที่มีความหลากหลายมา
เรียงร้อยให้เกิดความสวยงาม กลมกลืน อย่าง
เหมาะสม เช่น วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมมอญ เป็น
ต้น ตัวอย่างวัดมอญในชุมชน เช่น วัดโปรดเกษ และ
วัดทองคั่ง เป็นต้น รวมถึงวิถีชีวิตชาวมอญในพื้นที่ที่
มีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเป็นของตนเอง และ
ได้ปรับให้เข้ากับวัฒนธรรมไทย หรือกลุ่มคนไทยที่
คุ้นเคยกับวัฒนธรรมของชาวมอญมาตั้งแต่อดีต
และรวมถึงนโยบายขององค์การบริหารส่วนตำบล
คลองพระอุดม ที่กำหนดให้พื้นที่คลองพระอุดมเกิด
ตลาดน้ำเพื่อการท่องเที่ยวในอนาคตอันใกล้นี้ด้วย
ซึ่ง สอดคล้องกับ รลิกา อังกูร (2549) ที่
ทำการศึกษาค้นคว้าเรื่อง การพัฒนาศักยภาพการ
ท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น
ซึ่งพบว่า การรวมกลุ่มของวัฒนธรรมชุมชนที่
เข้มแข็ง ถือว่าเป็นจุดแข็งของการส่งเสริมการ
ท่องเที่ยว แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว ได้แก่
การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและความหลากหลายทาง
วัฒนธรรมมาเป็นแกนหลักในการส่งเสริมและ
พัฒนาการท่องเที่ยว และยังสอดคล้องกับงานวิจัย

ของ ศรีณัฐ ไทรชมภู (2554) ที่ทำการวิจัยเรื่อง
กระบวนการการจัดทำคู่มือการท่องเที่ยวแบบมี
ส่วนร่วมของชุมชน พื้นที่บางกะเจ้า อำเภอพระ
ประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งพบว่า บางกะเจ้า
เป็นพื้นที่สีเขียวขนาดใหญ่ที่อยู่ใกล้กรุงเทพมหานคร
มีทรัพยากรธรรมชาติสมบูรณ์ วัฒนธรรมโดดเด่น
และมีตลาดน้ำบางน้ำผึ้งที่มีชื่อเสียง จึงได้รับการ
สนับสนุนและส่งเสริมเรื่องการท่องเที่ยวจากชุมชน
ท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่ องค์กร
ภาครัฐและภาคเอกชน

ประเด็นประเมินผลกระทบและการ จัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนคลองพระอุดม

ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน
ท้องถิ่นคลองพระอุดมที่ผ่านมาคือ ปัญหาเรื่องน้ำ
ท่วม ซึ่งเป็นภัยธรรมชาติ ปัจจุบันมีประตูระบายน้ำ
ที่สร้างขึ้นบริเวณวัดปากคลองพระอุดม เพื่อ
แก้ปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้น ในปี พ.ศ.2554 มีการ
สร้างเขื่อนกันน้ำเป็นแนวยาวจากประตูเขื่อนไป
จนถึงวัดบางจาก เส้นทางเขื่อนที่เป็นแนวยาวนี้
สามารถใช้เป็นเส้นทางเดินเท้าชมทัศนียภาพของ
แม่น้ำเจ้าพระยา กลุ่มบ้านริมแม่น้ำเจ้าพระยา และ
มองข้ามชมเกาะเกร็ดได้อย่างชัดเจนตลอดเส้นทาง
เมื่อพิจารณาถึงผลกระทบในแง่ของการพัฒนา การ
ท่องเที่ยวโดยชุมชนหรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนี้จะ
ทำให้ชาวบ้านเกิดพลังที่จะพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง
ให้มีความสะอาด น่าเที่ยวชม รวมถึงการได้รับ
ประโยชน์ต่างๆ จากการบริหารจัดการท่องเที่ยว
อย่างเป็นระบบ สามารถนำผลิตภัณฑ์ทางการ
เกษตรมาขายได้มากขึ้น ไม่ต้องเสียค่าขนส่ง
ก่อให้เกิดการรับผิดชอบร่วมกัน เป็นรูปแบบการ

พัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยชุมชนอย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับ ประกอบศิริ ภักดีพิณิช (2551) ที่ทำการศึกษาค้นคว้าเรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาการท่องเที่ยวทางน้ำชุมชนริมคลอง เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ซึ่งพบว่า ปัจจัยสำคัญที่จะสามารถพัฒนาชุมชนให้เป็นที่แหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ คือการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งมีการพัฒนาไปในทิศทางที่ดีคือชุมชนได้มีส่วนร่วม 2 ขั้นตอน ได้แก่ มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมและร่วมรับผลประโยชน์

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของท้องถิ่นคลองพระอุดม อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรีเป็นการวิจัยในเขตพื้นที่ใกล้เขตกรุงเทพมหานครทำให้ทราบถึงวิถีชีวิตของชุมชนที่อยู่อาศัยในพื้นที่ว่าชุมชนดั้งเดิมในพื้นที่และชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่ คือกลุ่มคนนอกพื้นที่ที่เข้าไปอาศัยอยู่ในพื้นที่ของชุมชน ซึ่งมีจำนวนมากขึ้นทุกปี ทำให้การบริหารจัดการพื้นที่ของชุมชนเป็นไปค่อนข้างยาก และนับวันพื้นที่ในชุมชนจะมีลักษณะกลายเป็นเมืองเข้าไปทุกที วิถีชีวิตแบบดั้งเดิมอาจจะจืดจางและหายไปในที่สุด ผู้วิจัยเห็นว่า ทุกภาคส่วนในพื้นที่ควรตระหนักถึงปัญหาในอนาคตในทุกมิติ โดยการร่วมมือกันฟื้นฟูอนุรักษ์ สืบทอดโดยการศึกษาเรียนรู้ ปลูกฝังที่ยาวนานทั้งที่เป็นลูกหลานชาวบ้านพื้นที่ และลูกหลานของกลุ่มคนที่เข้ามาอาศัยอยู่ภายหลัง ให้รู้คุณค่าของประวัติศาสตร์ชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น

และการพัฒนาอย่างยั่งยืน เพื่อผลประโยชน์ร่วมกันในอนาคต

นอกจากนี้ ยังมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารจัดการท่องเที่ยววัดในพื้นที่ ภูมิปัญญาของท้องถิ่น และวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น กลุ่มผู้สูงอายุ ในส่วนที่เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาของชุมชนนั้น และควรมีการต่อยอดผลิตภัณฑ์ให้มีมาตรฐานและการประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึงแก่นักท่องเที่ยว เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนในส่วนของวัดโปรดเกษ มีพื้นที่ที่ต่อเนื่องกับวัดสะพานสูงสามารถทำตลาดน้ำรองรับการท่องเที่ยว โดยการศึกษาข้อมูลการวิจัยที่มีผู้เคยทำแล้ว เรื่องศักยภาพของชุมชนในการจัดตั้งตลาดน้ำคลองพระอุดม อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ที่คณาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครได้อีกส่วนหนึ่ง

2. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการวิจัยในอนาคต

การวิจัยในครั้งนี้ ถือได้ว่าเป็นการวิจัยพื้นที่ของชุมชน เป็นการศึกษาบริบทและศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน เพื่อให้พื้นที่คลองพระอุดมยังคงมีเอกลักษณ์ของท้องถิ่นอยู่ต่อไป เห็นควรว่าในอนาคตควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องต่อไปนี้

2.1 การศึกษารูปแบบและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับท้องถิ่น แนวทาง การส่งเสริมอาชีพให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น รูปแบบการส่งเสริมและพัฒนาฝีมือกลุ่มสินค้าพื้นบ้าน

2.2 การพัฒนาองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนอย่างยั่งยืน

2.3 การศึกษาการสร้างระบบข้อมูลและอิเล็กทรอนิกส์ให้เป็นสื่อการเรียนรู้ที่น่าสนใจ
เครือข่ายการนำเสนอแหล่งท่องเที่ยวในรูปแบบ

เอกสารอ้างอิง

- กอบกาญจน์ เจริญทอง. (2556). *ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม*. กรุงเทพฯ: สารนิพนธ์เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต (เศรษฐศาสตร์), มหาวิทยาลัยสยาม.
- ชวัลนุช อุทยาน. (2560). *พฤติกรรมการท่องเที่ยว*. สืบค้นเมื่อ 14 มิถุนายน 2560, จาก <https://touristbehaviour.wordpress.com/8-2/>
- ณรงค์ จินลิน. (19 มกราคม 2560). *ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 ตำบลคลองพระอุดม อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี*. สัมภาษณ์.
- ประกอบศิริ ภักดีพิณิจ. (2551). *รายงานการวิจัยการพัฒนารท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาการท่องเที่ยวทางน้ำชุมชนริมคลอง เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- รลิกา อังกูร. (2549, มกราคม-มิถุนายน). *การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น*. *วารสารสุโขทัยธรรมมาธิราช*, 19(1): 79-88.
- ศรีณัฐ ไทรชนมภู. (2554). *รายงานการวิจัยกระบวนการจัดทำคู่มือการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมของชุมชนพื้นที่บางกะเจ้า อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.
- สนธยา พลศรี. (2547). *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สนิท นวลละออ. (12 เมษายน, 8 มิถุนายน 2559). *นายกองค์การบริหารส่วนตำบลคลองพระอุดม*, สัมภาษณ์.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบเอ็ด พ.ศ. 2555-2559*. สืบค้นเมื่อ 14 มิถุนายน 2560, จาก http://www2.oae.go.th/EVA/download/Plan/SummaryPlan11_thai.pdf
- หวน พิณรุฬห์. (2547). *ประวัติศาสตร์เมืองนนทบุรี*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- องค์การบริหารส่วนตำบลคลองพระอุดม. (2558). *แผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. 2559-2561)*. นนทบุรี: งานฝ่ายนโยบายและแผนสำนักงานปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลคลองพระอุดม.
- อลิสรา รามโกมุต. (2542). *เกาะเกร็ด: วิถีชีวิตชุมชนมอญริมแม่น้ำเจ้าพระยา*. กรุงเทพฯ: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.
- อำนาจ ปานศรี. (5 กุมภาพันธ์ 2560). *เจ้าของกิจการ ตำบลคลองพระอุดม อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี*, สัมภาษณ์.

อุไรวรรณ ไทรชมภู. (2547). รายงานการวิจัยการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเพื่อชุมชนบางกะเจ้า: ศึกษาเฉพาะกรณี ตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.

Durkheim, E. (1895/1982). *The Rules of Sociological Method*. London: MacMillan.

Frank, A. G. (1971). *Capitalism and undevelopment in Latin America*. New York: Monthly Review.

MacCannell, D. (1976). *The Tourist: A New Theory of the Leisure Class*. New York: Schocken Books.

Parson, Talcott. (1976). *Societies: Evolutionary and Comparative Perspectives*. New York: Charles Scribner's Sons.